

УДК 551 (092); DOI [10.30970/gpc.2023.1.3945](https://doi.org/10.30970/gpc.2023.1.3945)

**ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА ПЕТРА ГОЖИКА – ВИДАТНОГО
УЧЕНОГО-ЧЕТВЕРТИННИКА ТА ОРГАНІЗАТОРА НАУКИ**

**Андрій Богуцький¹, Жанна Матвіїшина²,
Олена Томенюк¹, Сергій Дорошкевич²**

¹Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна,
andriy.bogucki@lnu.edu.ua; orcid.org/0000-0002-9958-926X;
olena.tomeniuk@lnu.edu.ua; orcid.org/0000-0002-4638-0585;

²Інститут географії НАН України, Київ, Україна,
orcid.org/0000-0003-1412-7232;
dsp.paleo@gmail.com, orcid.org/0000-0001-6746-6305

Анотація. Академік Петро Феодосійович Гожик – відомий український геолог, палеонтолог, палеогеограф, учений-четвертинник. Уся його наукова діяльність пов'язана з Інститутом геологічних наук НАН України, у якому він пройшов шлях від аспіранта до директора. Наукові інтереси вченого охоплюють широкий спектр галузей наук про Землю – від вивчення моллюсків до морської геології та антарктичних досліджень. У публікації представлено основні віхи життя і науково-організаційної роботи вченого.

Проаналізовано внесок вченого в розвиток антарктичних досліджень України. Зокрема, зазначено, що 1993 р. за ініціативою П. Гожика в Україні створено Центр антарктичних досліджень НАН України (зараз – Національний антарктичний науковий центр МОН України), який він очолював. Завдяки зусиллям Петра Феодосійовича та його однодумців 1994 р. Україну прийняли до Міжнародного наукового комітету антарктичних досліджень, а 1995 р. між Великою Британією та Україною укладено Меморандум про передачу Україні британської антарктичної станції “Фарадей”. На станції, яку назвали “Академік Вернадський”, 1996 р. підняли прапор України, а наша країна увійшла до складу 30-ти антарктичних держав світу.

Окрему увагу приділено організаторським здібностям П. Гожика. Тривалий час він очолював Палеонтологічне товариство України, як президент приділяв чимало часу організації з'їздів товариства. Варто наголосити на науково-організаційній діяльності П. Гожика у Відділенні наук про Землю НАН України, під керівництвом якого виконували цільові програми прикладних досліджень. Також учений очолював Національний стратиграфічний комітет України (зокрема, його кайнозойську комісію та підкомісію четвертинного періоду), справедливо займаючи позицію наукового лідера у дослідженні четвертинних відкладів.

Значну роль відігравав П. Гожик в організації та проведенні українсько-польських польових лесових семінарів. Спільні дослідження на території України та Польщі сприяли уточненню стратиграфії та кореляції четвертинних відкладів сусідніх держав. Загалом П. Гожик надзвичайно багато зусиль докладав до налагодження міжнародної співпраці українських учених, представлення України у Міжнародному союзі з вивчення четвертинного періоду (INQUA), а його праці широко відомі у країнах Європи та США.

Ключові слова: міжнародна співпраця; морська геологія; палеонтологія; палеогеографія; плейстоцен; стратиграфія; Антарктика.

**IN MEMORIAM OF ACADEMICIAN PETRO GOZHYK – THE OUTSTANDING
RESEARCHER OF THE QUATERNARY AND ORGANIZER OF SCIENCE**

**Andriy Bogucki¹, Zhanna Matviishyna²,
Olena Tomeniuk¹, Serhii Doroshkevych²**

¹*Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine,*

²*Institute of Geography of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. Academician Petro Feodosiyovych Gozhyk is a prominent Ukrainian geologist, palaeontologist, palaeogeographer and researcher of the Quaternary. All his scientific activity was related to the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, in which he worked his way up from graduate student to the director position. The scientific interests of the researcher cover a wide range of Earth sciences – from the study of molluscs to marine geology and Antarctic research. The publication presents the main milestones of Petro Gozhyk's life and scientific and organizational work.

The article analyzes the scientist's contribution to the development of Antarctic research in Ukraine. In particular, it was noted that in 1993, on the initiative of P. Gozhyk, the Center for Antarctic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (now the National Antarctic Scientific Center of the Ministry of Education and Science of Ukraine) was established in Ukraine, which he headed. Thanks to the efforts of Petro Gozhyk and his like-minded people, in 1994, Ukraine was admitted to the International Scientific Committee for Antarctic Research, and in 1995 Great Britain and Ukraine signed a Memorandum on the transfer of the British Faraday Antarctic Station to Ukraine. In 1996, the flag of Ukraine was raised at the station. It was named “Academician Vernadsky” and our country became one of the 30 Antarctic states of the world.

Special attention is paid to P. Gozhyk's organizational skills. For a long time, he was the President of the Paleontological Society of Ukraine and devoted much time to organizing the society's congresses. It is worth noting the scientific and organizational activities of P. Gozhyk in the Department of Earth Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, under whose leadership targeted programs of applied research were carried out. The scientist also headed the National Stratigraphic Committee of Ukraine (in particular, its Cenozoic Commission and the Quaternary Subcommission) and rightfully held the position of a scientific leader in the study of Quaternary deposits.

Petro Gozhyk played a significant role in organising and conducting Ukrainian-Polish field loess seminars. Joint research on the territory of Ukraine and Poland contributed to clarifying the stratigraphy and correlation of Quaternary deposits of neighbouring states. In general, P. Gozhyk put a lot of effort into establishing international cooperation among Ukrainian scientists, representing Ukraine in the International Union for Quaternary Research (INQUA), and his works are widely known in Europe and the USA.

Key words: international cooperation; marine geology; palaeontology; palaeogeography; Pleistocene; stratigraphy; Antarctica.

Уже понад два роки наукова спільнота українських геологів, палеогеографів та геоморфологів сумує з приводу тяжкої втрати... 29 грудня 2020 р. пішов з життя видатний український учений у галузі наук про Землю, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат державних премій України в галузі науки і техніки, директор Інституту геологічних наук НАН України, академік НАН України Петро Феодосійович Гожик (рис. 1) – світла людина, видатний науковець, друг, наставник, який зробив величезний внесок у розвиток не тільки геології, а й палеогеографії.

Народився Петро Феодосійович Гожик 21 жовтня 1937 р. у селищі Гоща, що на Рівненщині. Після закінчення середньої школи навчався на географічному факультеті Чернівецького державного університету, який 1959 р. закінчив з відзнакою (рис. 2) (Академік..., 2018). Після закінчення навчання П. Гожик рік пропрацював директором Красновольської школи (Волинська обл.), а згодом

(1960 р.) вступив до аспірантури Інституту геологічних наук АН УРСР, з яким тісно пов'язав усе своє наукове життя: від аспіранта (1960–1963), молодшого наукового співробітника (1963–1974), старшого наукового співробітника відділу геотектоніки та геології антропогену (1974–1986), завідувача лабораторії геології і літодинаміки берегової зони (з 1982 р.), провідного наукового співробітника відділу геології антропогену (з 1986 р.), заступника директора з наукової роботи Інституту (1987–1997) до директора Інституту геологічних наук НАН України (1997–2020) (Пономаренко та ін., 2017).

Рис. 1. Петро Феодосійович Гожик (1937–2020)
Fig. 1. Petro Feodosiyovych Gozhik (1937–2020)

Службове зростання П. Гожика постійно супроводжувалося науковими здобутками. Він захистив 1966 р. кандидатську дисертацію “Геологія і стратиграфія терасових відкладів долини р. Прут” і здобув науковий ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук (науковий керівник – акад. В. Бондарчук), а 1992 р. – докторську дисертацію на тему “Прісноводні молюски і кореляція верхньокайнозойських алювіальних відкладів півдня Східно-Європейської платформи”. Петро Гожик проводив активні дослідження з геології та стратиграфії четвертинних відкладів. Значну увагу приділяв алювіальним відкладам річок України, кореляції річкових та морських терас, палеонтологічним (зокрема, малакофауністичним) особливостям різновікових горизонтів, комплексним геологічним дослідженням для потреб гідротехнічного будівництва в рамках програми розвитку зрошувальних систем півдня України. Також він

займався вивченням геологічної будови лесової товщі та льодовикових відкладів. Брав активну участь у виконанні комплексних геолого-геофізичних досліджень океанів та морів, де головну увагу зосереджував на питаннях літології та стратиграфії донних відкладів Індійського, Атлантичного та Південного океанів. Був безпосереднім та активним учасником навколосвітньої антарктичної експедиції (1982–1983) у складі гідрографічної служби Чорноморського флоту, яка виявила нові поля залізо-манганових конкрецій у Південному океані та відкрила поздовжні та поперечні жолоби на шельфі Антарктиди.

За ініціативою П. Гожика в Україні створено Центр антарктичних досліджень НАН України (1993), який він очолив. Завдяки зусиллям Петра Феодосійовича та його однодумців 1994 р. Україну прийняли до Міжнародного наукового комітету антарктичних досліджень. Уже 1995 р. між Великою Британією та Україною уклали Меморандум про передачу Україні британської антарктичної станції “Фарадей” (рис. 3), 1996 р. на станції, яку назвали “Академік Вернадський”, підняли прапор України, а наша країна увійшла до складу 30-ти антарктичних держав світу (Пономаренко та ін., 2017).

Професійною рисою П. Гожика було постійне розширення кола своїх наукових інтересів, які охоплювали проблеми загальної, морської та четвертинної геології, стратиграфії, палеонтології, корисних копалин, геоecології Антарктиди тощо.

Наголосимо, що на всіх етапах свого життя Петро Феодосійович відчував себе не тільки геологом, а й географом. Він приділяв значну увагу вихованню підростаючого покоління, викладав на географічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, був автором підручників з четвертинної геології та палеогеографії; брав активну участь у з'їздах Українського географічного товариства, де виступав з цікавими пленарними доповідями, присвяченими проблематиці змін клімату, палеонтології та стратиграфії четвертинних відкладів, розширенню мінерально-сировинної бази України, організації наукових досліджень України в Антарктиді тощо. Також П. Гожик був автором та науковим експертом окремих тематичних карт у Національному атласі України (2007).

Доцільно зазначити важливу роль П. Гожика у налагодженні наукової співпраці зі співробітниками Інституту географії НАН України, перший підрозділ якого, відділ фізичної географії та картографії, створений постановою Президії

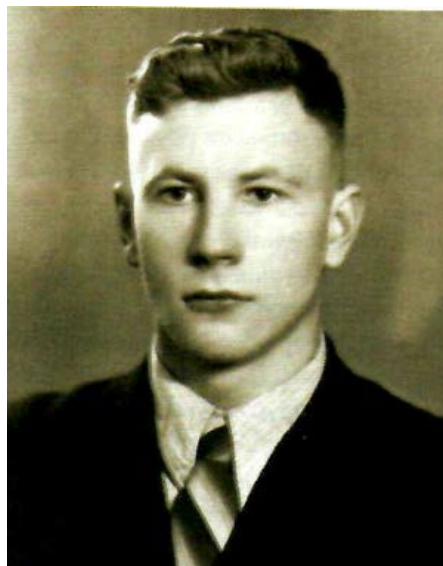

Рис. 2. Петро Гожик – студент другого курсу Чернівецького університету, 1956 р. (Академік..., 2018)

Fig. 2. Petro Gozhyk – a second-year student at the Chernivtsi University, 1956 (Академік..., 2018)

Академії наук УРСР 1961 р. на базі Інституту геологічних наук. Проблематика їхніх наукових досліджень поширювалася на вивчення клімату, рельєфу, ґрунтів, біогеографію, історію розвитку природи України у пліоцені та плейстоцені, загальну палеогеографію (М. Веклич, І. Соколовський) та була тісно пов'язана з науковими інтересами Петра Феодосійовича. Чи не головним досягненням такої співпраці із залученням провідних фахівців України з цієї галузі стало створення та обґрунтування стратиграфічної схеми розчленування відкладів пліоцену та плейстоцену України, яку 1993 р. затверджено УРМСК України як загальноприйнятую та обов'язкову у використанні при картографуванні кайнозойських відкладів. Згодом під керівництвом П. Гожика проведено значні роботи з удосконалення та доопрацювання цієї схеми (Пам'яті академіка..., 2021).

Рис. 3. Підписання Меморандуму про передачу Україні антарктичної станції “Фарадей”, 1995 р. (Академік..., 2018)

Fig. 3. The signing of the Memorandum on the transfer of the Faraday Antarctic Station to Ukraine, 1995 (Академік..., 2018)

Петро Гожик був автором та науковим експертом низки тематичних карт у Національному атласі України (2007), головним редактором “Геологічного журналу”.

Важливим аспектом геолого-географічної співпраці стала організація і проведення Міжнародної конференції “Дослідження четвертинного періоду України: середній і верхній плейстоцен Середнього Придніпров'я та його значення для кореляції четвертинних подій Східної і Західної Європи” (2001). Організаторами виступили Європейська підкомісія стратиграфічного комітету INQUA, Інститут геологічних наук (П. Гожик) та Інститут географії НАН України (Л. Руденко, Ж. Матвіїшина, Н. Герасименко). У роботі конференції брали участь

76 науковців із 12-ти країн Європи та США, а також 24 учених з України (робоча мова наукового заходу – англійська). У рамках цього наукового заходу проведено триденну польову екскурсію на розрізи четвертинних відкладів і палеолітичні стоянки, англійською мовою видано путівник екскурсії та праці конференції.

Особливим задоволенням для Петра Феодосійовича була організація з'їздів Палеонтологічного товариства України, президентом якого він був (рис. 4). Під час цих з'їздів П. Гожик особисто займався усіма питаннями – від організації розміщення та побуту учасників до проведення наукових заходів, часто витрачав особисті кошти для забезпечення життєдіяльності наукових заходів, був блискучим організатором неформальних засідань. Учасникам назавжди запам'яталось прекрасне виконання Петром Феодосійовичем українських народних пісень.

Рис. 4. Петро Гожик серед учасників з'їзду Палеонтологічного товариства України.
Канів, 2017

Fig. 4. Petro Gozhyk among the participants of the Congress of the Paleontological Society
of Ukraine. Kaniv, 2017

Значну роль відігравав П. Гожик в організації та проведенні українсько-польських польових семінарів. Він брав активну участь у розробці оптимальної методики проведення цих семінарів, у підготовці до них. Методика полягала насамперед у виборі теми майбутнього семінару та визначенні термінів і послідовності робіт з підготовки до нього. Упродовж двох років, що склали часовий інтервал між черговими семінарами, за обраною тематикою проводили спільні комплексні польові та камеральні дослідження антропогенних відкладів конкретної території. До семінарів завжди видавали тематичні збірники наукових праць за результатами найновіших досліджень (Богуцький і Томенюк, 2023).

Петро Феодосійович незмінно входив до складу їхньої редакційної колегії. У польових українсько-польських лесових семінарах брало участь близько сорока провідних українських, польських та інших європейських дослідників (рис. 5). На них завжди панував високий рівень наукових дискусій, особливо на конкретних розрізах і засіданнях семінарів. Активну участь у дискусіях брав Петро Гожик (рис. 6, 7).

Рис. 5. Петро Гожик серед учасників українсько-польського семінару
“Лесовий покрив Північного Причорномор’я”, 2013

Fig. 5. Petro Gozhyk among the participants of the Ukrainian-Polish seminar
“Loess cover of the Northern Black Sea region”, 2013

Спільні дослідження на території України та Польщі сприяли уточненню стратиграфії та кореляції четвертинних відкладів сусідніх держав. Загалом П. Гожик надзвичайно багато зусиль докладав до налагодження міжнародної співпраці українських учених, представлення України у Міжнародному союзі із вивчення четвертинного періоду (INQUA), а його праці широко відомі у країнах Європи та США.

Петро Гожик намагався охопити якнайширше коло учасників, організовуючи наукові конференції, не уявляв ці заходи без проведення польових екскурсій та дискусій на розрізах, оскільки сам був фантастичним польовим дослідником. Путівники екскурсій завжди розробляли на найвищому науковому рівні, вони відповідали світовим стандартам.

Варто зазначити науково-організаційну діяльність П. Гожика у Відділенні наук про Землю НАН України, під керівництвом якого виконували цільові програми таких прикладних досліджень: “Корисні копалини України” (2012–2016); “Розвиток геологічних, геофізичних наук, технологій і нарощування ресурсів корисних копалин в Україні та вивчення, прогнозування і мінімізація надзвичайних ситуацій” (2017–2021) (Пам’яті академіка..., 2021).

Безцінним є внесок Петра Феодосійовича у рецензування палеогеографічних монографій з цінними порадами. Він завжди вітав і радів отриманню нових результатів, щиро підтримував молодих дослідників. Петро Гожик виховав плеяду докторів та кандидатів наук, очолював Національний стратиграфічний комітет України (зокрема, його кайнозойську комісію та підкомісію четвертинного періоду), справедливо займав позицію наукового лідера у дослідженні четвертинних відкладів. У житті та в науковій діяльності П. Гожик завжди був вимогливим до себе та оточуючих, залишаючись при цьому надзвичайно людським. Він був справжнім патріотом України і робив усе можливе, щоб підняти наукові дослідження на світовий рівень.

Рис. 6. Наукові дискусії на розрізі Дубрівка у Передкарпатті під час українсько-польського лесового семінару “Гляціал і перигляціал Українського Передкарпаття”, 2011. Зліва направо: професори Лешек Маркс, Лешек Лінднер, Андрій Богуцький та Петро Гожик

Fig. 6. Scientific discussions at the Dubrivka section in Forecarpathians during the Ukrainian-Polish loess seminar “Glacial and Periglacial of Ukrainian Forecarpathians”, 2011. From left to right: Professors Leszek Marks, Leszek Lindner, Andriy Bogucki and Petro Gozhyk

Петро Гожик сприяв започаткуванню та реалізації проекту “Сім чудес України”, спрямованого на популяризацію унікальних природних об’єктів України.

Наукові та науково-організаційні досягнення П. Гожика високо оцінено державою та громадськістю. Він – Заслужений діяч науки і техніки України (1997), лауреат двох Державних премій України в галузі науки і техніки (1989; 2000) та

премії НАН України імені П. А. Тутковського (2008), нагороджений орденом “За заслуги” III та II ступеня (2008; 2012), Почесною грамотою Верховної Ради України, медаллю В. І. Лучицького “За заслуги в розвідці надр” (1998), Золотою медаллю Спільки геологів України та численними галузевими відзнаками (Пономаренко та ін., 2017).

Рис. 7. Гарячі дискусії на розрізі Роксолани у Причорномор'ї під час українсько-польського семінару “Лесовий покрив Північного Причорномор'я”, 2013.

Зліва направо: професори Петро Гожик, Андрій Богуцький, Жанна Матвіїшина

Fig. 7. Hot discussions at the Roksolany section in the Black Sea region during the Ukrainian-Polish seminar “Loess cover of the Northern Black Sea region”, 2013.

From left to right: Professors Petro Gozhyk, Andriy Bogucki, Zhanna Matviishyna

Українські палеогеографи та геоморфологи глибоко сумують з приводу втрати видатного вченого. Знали особисто Петра Феодосійовича як чудову людину, самовідданого польового дослідника, прекрасного фахівця з вивчення четвертинних відкладів, палеонтолога, стратиграфа, непересічну особистість зі зразковими моральними та людськими якостями. Пам'ять про нього назавжди залишиться у наших серцях.

Подяки. Дослідження частково фінансоване Національним фондом досліджень України і є частиною проекту “Розвиток палеокріогенних процесів у плейстоценовій лесово-грунтовій серії України: інженерно-геологічний, ґрунтовий, кліматичний, природоохоронний аспекти” (реєстраційний номер 2020.02/0165).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Академік Петро Феодосійович Гожик: Біобібліографія : 360 назв укр., рос. та інозем. мовами. Київ, 2018. (Бібліогр. список / ДНТБ України; № 6842).
- Богуцький А., Матвіїшина Ж., Томенюк О., Дорошкевич С. Академік Петро Феодосійович Гожик – видатний учений-четвертинник та організатор науки // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат та прилеглих територій: матеріали доповідей XIII науково-практичного семінару за міжнародної участі, присвяченого 85-річному ювілею проф. Я. Кравчука (2–3 березня 2023 р.). Львів: Галич-Прес, 2023. С. 29–33.
- Богуцький А., Томенюк О. Українсько-польська наукова співпраця у сфері міждисциплінарних досліджень пам'яток палеоліту заходу України // Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). У 3-ох томах. Львів: Простір-М, 2023. Т. 2. С. 113–119.
- Пам'яті академіка Петра Феодосійовича Гожика // Український географічний журнал. 2021. Вип. 1(113). С. 73–74.
- Пономаренко О. М., Митропольський О. Ю., Шехунова С. Б. З геологією у серці: до 80-річчя академіка НАН України П.Ф. Гожика // Вісник НАН України. 2017. № 10. С. 95–101.

REFERENCES

- Academician Petro Feodosiyovych Gozhyk, 2018. Biobibliography: 360 titles in Ukrainian, Russian and other foreign languages. Kyiv. Bibliographic list, State Scientific and Technical Library of Ukraine; No. 6842. (In Ukrainian).*
- Bogucki, A., Matviishyna, Zh., Tomeniuk, O., Doroshkevych, S., 2023. Academician Petro Feodosiyovych Gozhyk – outstanding researcher of the Quaternary and organizer of science. In *Proceedings of the 13th scientific and practical seminar with international participation, dedicated to the 85th anniversary of Prof. Ya. Kravchuk "Problems of geomorphology and paleogeography of the Ukrainian Carpathians and adjacent areas"* (March 2–3, 2023). Lviv. 29–33. (In Ukrainian).
- Bogucki, A., Tomeniuk, O., 2023. Ukrainian-Polish scientific cooperation in the sphere of interdisciplinary study of Palaeolithic sites of the west of Ukraine. In *Proceedings of the International scientific and practical conference dedicated to the 140th anniversary of Geography at Lviv University "Geographical education and science: challenges and advancement"* (Ukraine, Lviv, 18–20 May 2023), 2, 113–119. (In Ukrainian).
- In memory of academician Petro Feodosiyovych Gozhyk, 2021. In Ukrainian Geographical Journal, 1(113), 73–74. (In Ukrainian).*
- Ponomarenko, O. M., Mytropolskyi, O. Yu., Shehunova, S. B., 2017. With geology in the heart: to the 80th anniversary of Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Petro Gozhyk. In *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 10, 95–101. (In Ukrainian).